

COMUNA USUSĂU

Denumiri

Ususău: *Hozyaczo, Assiașe, Hosszuaszo, Marosaszó*

Bruznic: *Bryznyk, Broziak, Marosborosznok*

Dorgoș: *Dorkosch*

Pătârș: *Peterche, Peturched*

Zăbalț: *Zabolath, Sabach, Szabalcs*

Repere geografice

Comuna Ususău este amplasată în sudul județului Arad, pe malul stâng al Mureșului, așezată într-o depresiune situată în defileului Mureșului și între culmile deluroase din nordul Podișului Lipovei. Comuna Ususău este alcătuită din cinci sate: **Ususău** – reședința de comună, **Bruznic**, **Dorgoș**, **Pătârș** și **Zăbalț**. Localitatea este situată la 43 kilometri de Arad și 14 kilometri de Lipova. Așezarea se învecinează cu teritoriile administrative a patru comune și un oraș, precum și o limită de județ: comuna Conop la nord, comuna Bârzava la nord-est, comuna Bata la est, comuna Șiștarovăț la vest, orașul Lipova la nord-vest; la sud se învecinează cu județul Timiș.

Scurt istoric

Prima atestare documentară a localității Ususău datează din 1418. Celelalte așezări, acum aparținând administrativ de comuna Ususău sunt atestate documentar după cum urmează: Bruznic la 1437, Dorgoș la 1717, Pătârș la 1274 și Zăbalț la 1440. O vatră veche a satului a fost pe „Valea Domnișului”, iar alta pe „Pârâul preotesei”, unde, potrivit unei tradiții populare a existat o biserică de lemn. În decursul istoriei așezarea Ususău a făcut parte din domeniile cetății Șoimoș și Șiria, a cantonat o parte a oștii lui Mihai viteazul la 1600 și a fost punct de concentrare al revoluționarilor bănățeni în zilele premergătoare luptelor pentru Lipova din octombrie 1848.

Evoluția demografică

Ususău: 1869 – 1646 locuitori; 1880 – 1454 locuitori; 1890 – 1482 locuitori; 1900 – 1575 locuitori; 1910 – 1429 locuitori; 1922 – 1327 locuitori;

Bruznic: 1869 – 1203 locuitori; 1880 – 962 locuitori; 1890 – 969 locuitori; 1900 – 970 locuitori; 1910 – 982 locuitori; 1922 – 763 locuitori;

Dorgoș: 1869 – 657 locuitori; 1880 – 665 locuitori; 1890 – 676 locuitori; 1900 – 683 locuitori; 1910 – 661 locuitori; 1922 – 594 locuitori;

Pătârș: 1869 – 396 locuitori; 1880 – 330 locuitori; 1890 – 341 locuitori; 1900 – 347 locuitori; 1910 – 386 locuitori; 1922 – 365 locuitori

Zăbalț: 1869 – 732 locuitori; 1880 – 774 locuitori; 1890 – 689 locuitori; 1900 – 726 locuitori; 1910 – 746 locuitori; 1922 – 673 locuitori,

Biserica

Biserica Ortodoxă Română din Ususău, având hramul „Sf. Ierarh Nicolae” a fost zidită în anul 1912. După tradiție, a mai existat în această parohie o biserică demolată în anul 1913. Planul actualei biserici a fost întocmit de inginerul Paul Rozvan, lucrarea fiind executată de către antreprenorul Sneider Matvias și Ianos din Giula. Biserica este zidită din piatră în stilul baroc – vienez, obișnuit în Banat. Turnul este construit din cărămidă și lemn acoperit cu tablă. Bolta semicilindrică „berceux” este din cărămidă acoperită cu ciment.

Biserica de lemn din satul Bruznic, datează din anul 1805 și poartă hramul „Sfântul Mare Mucenic Dimitrie”. Biserica a fost sfințită de către protopopul Dimitrie Mihailovici al Lipovei. Planul bisericii de lemn este dreptunghiular cu o absidă, dimensiunea bisericii fiind. 20 metri lungime, 9 metri lățime, înălțimea până la acoperiș - 3 metri, iar până la vârful turnului – 15 metri. Biserica nu are pictură, cu excepția iconostasului. În biserică se găsesc

scaune de lemn din anii 1860-1865 și un tron arhieresc din anul 865. Unele icoane în stil bizantin, aflate pe iconostas și pronaosul biserici, sunt opera unui talentat pictor care a lucrat aici în urmă cu peste două secole.

Școala

Existența școlii din localitatea Ususău este consemnată într-un raport din anul 1873 solicitat de Sinodul eparhial Inspectoratului Școlar căruia îi era arondată școala la acea vreme. Raportul urmărea frecvența la cursuri a copiilor recenzați în fiecare comună. Din acest raport aflăm că localul școlii în localitate a fost construit în anul 1790. În sat erau 1500 de locuitori, care susțineau școala populară, ale cărei cursuri erau frecventate de 58 de băieți și 15 fete, dintr-un lot școlar alcătuit din 79 de băieți și 76 de fete, în vârstă de 6-12 ani. Cursurile școlii de repetiție erau frecventate de 30 de băieți și 18 fete în vârstă de 12-15 ani.

În anii Primului Război Mondial, școala din Ususău a avut de înfruntat situații dificile datorită mobilizării învățătorilor. Astfel învățătorul Teodor Neagu de la școala din Ususău a fost mobilizat pe tot parcursul a nului școlar 1914-1915.

Din anul 1941 școala purta numele ilustrului publicist și istoric Teodor V. Păcățian. În perioada regimului comunist s-a renunțat la acest nume, revenindu-se la vechea denumire în anul 2012

Personalități

Teodor V. Păcățian s-a născut la 28 noiembrie 1852 în satul bănățean Ususău, de pe Valea Mureșului. Părinții săi au fost Vasile Păcățian și Elena Deheleanu. A urmat cursurile primare la școala unde preda tatăl său, la Ohaba Carașului. Gimnaziul l-a urmat la Lugoj, iar liceul la Arad. A început să lucreze ca notar în Jadani (azi Cornești, județul Timiș). A fost redactor la mai multe ziare din Transilvania: Tribuna (redactor-șef), Familia, Amicul familiei, Aurora română, Luminătorul, Telegraful român (director), Dreptatea, Noua Bibliotecă Română ș.a. A fondat la Timișoara, Gazeta poporului. În anul 1919 a scos la Timișoara, Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent.

Pentru activitatea sa în domeniul istoriei românilor a fost distins cu demnitatea de președinte al secțiunii istorice a ASTREI, în anii 1911-1941. A devenit foarte cunoscut publicului român după publicarea principalei sale opere, *Cartea de aur sau luptele naționale ale românilor de sub coroana ungară*, apărută în 8 volume (1902-1915), lucrare care i-a adus persecuții din partea autorităților, dar și simpatia opiniei publice. Teodor V. Păcățian a fost acuzat că a comis patru delict: „provocare la nesupunere în contra legii, ațâțarea în contra națiunii maghiare, atacarea puterii obligatoare a legii și revoltarea contra legăturii dintre țările care compun statul maghiar”. A fost apărut la proces de către avocatul lugojean, Coriolan Brediceanu. În final a fost condamnat la 8 luni de închisoare, 500 de coroane amendă și distrugerea totală a primei ediții a cărții.

A fost premiat de Academia Română cu Premiul Adamachi (1904) și Premiul dr. A. Cosma (1929). Opera sa este deosebit de bogată: Flori de toamnă (1892), Cadastra și modul introducerii sale în România (1895), Lupta pentru drept, după Ihering (1898), Libertatea după John Stuart Mill (1899), Principiile politice, după F. de Holtzendorf (1899), Cartea de aur sau luptele naționale ale românilor de sub coroana ungară (1902-1915), Sâmbăta morților, dramă din popor, după Rauph (1900), Istoriografii vechi, istoriografii noi (1904), Jertfele românilor din Ardeal în războiul mondial (1923). A decedat la 11 februarie 1941 la Cluj.

Vasile Varga s-a născut la 14 martie 1921 în satul Ususău (județul Arad). Și-a petrecut copilăria la Săvârșin și Păuliș (județul Arad), iar talentul său artistic i-a fost remarcat de învățătorul Teodor Neagu din satul natal. În anii de liceu la Arad, întâlnirile cu pictorul Cornel Minișan și încurajările profesorilor i-au dezvăluit chemarea pentru artă, cu deosebire pentru grafică și pictură. În timpul stagiului militar la București, a luat contact cu viața artistică a Capitalei, frecventând expozițiile lui Camil Ressu, Theodor Pallady, Nicolae Grigorescu, Ion Andreescu și Ștefan Luchian, pe care îi va considera ca fiind adevărații săi

maestri, ca și pe Chardin, corot, Monet, Cezanne, Gauguin și Van Gogh. Solicită printr-o scrisoare sprijinul profesorului George Oprescu, directorul Muzeului Toma Stelian din București, de a-i facilita o „evadare” din orașelul Lipova (județul Arad), acesta neputând să-i ofere mai mult decât un post de paznic. Dar a fost o șansă pentru Vasile Varga de a se perfecționa în apropierea unei „personalități culturale și umane atât de puternice”, așa cum era profesorul George Oprescu.

După al Doilea Război Mondial a fost admis la Școala Superioară de Arte din București, unde a expus începând din anul 1951. În anul 1953 a fost admis în Uniunea Artiștilor Plastici din Capitală. A avut numeroase expoziții personale, dar mai cu seamă de grup, de la Lipova (județul Arad) până la Viena, Moscova, Frankfurt și Freiburg (Germania), Beirut (Liban) sau Piestany (Slovacia) și în mai multe orașe din România.

Împreună cu soția sa, Eleonora Costescu, a scris numeroase critici de artă în diferite publicații (Luceafărul, România literară) sau ghiduri ale muzeelor de artă din Lipova, Suceava, Craiova, precum și monografiile despre marii artiști: Nicolae Grigorescu (1973) și Ion Andreescu (1978). Ultimii ani de viață i-a petrecut în orașul Lipova, unde împreună cu soția sa, a donat Muzeului Orășenesc din localitate o serie de lucrări de artă românească și universală. A decedat la Lipova (județul Arad) în anul 2005.

Folclor, tradiții, obiceiuri

Tradițiile etno-folclorice sunt comune zonei mai largi a văii Mureșului.

Turism și agroturism

Peisajul, posibilitățile de agrement (drumeții, pescuit), apropierea de obiective turistice ca orașul Lipova și Băile Lipova, cetatea Șoimoș, ar putea constitui premisele dezvoltării agroturistice a comunei Ususău. Între ariile protejate în județul Arad se află și locul fosilier Zăbalț aflat la extremitatea nord-estică a satului, pe pășunea comunală în locul numit „Râpa galbenă”. Face parte din Podișul Lipovei și are caracteristic prezența de moluște fosile din Pontianul mediu acumulate în zona litorală, fără a fi suferit deplasări din poziția inițială. Are compoziție asemănătoare cu cea de la Rădmănești (Timiș) aflată în apropiere, iar ca valoare comparabilă cu zăcămintele din Serbia și Ungaria. Se întinde pe o suprafață de 5 hectare. Rezervația „Măgura cu ghimpi” de la Pătârș situată în fondul forestier administrat de Romsilva SA, Ocolul Silvic Lipova, însumează 111,7 hectare. Arbustul/ghimpele (*Ruscus aculeatus*) vegetează de regulă la adăpostul arboretului din zonă (frăsinete). Această specie arbustivă ocrotită, își află aici una din cele mai reprezentative stațiuni externe din țară. În satul Dorgoș, la punctul Dealu morminți aflat în hotarul localității, se găsește un cimitir medieval.

Bibliografie

Izvoare

- Ghinea, Dan, *Enciclopedia geografică a României*, Editura Enciclopedică, București, 2000
Predescu, Lucian, *Enciclopedia României*. Cugetarea, Editura Saeculum, București, 1999
Sabin, Adrian Luca, *Descoperiri arheologice din Banatul Românesc.Repertoriu*, Sibiu, 2006
Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Arad, *Fond Primăria comunei Dorgoș.1938-1950*
Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Arad, *Fond Primăria comunei Ususău.1941-1948*

Lucrări speciale

- Demșea, Dan, *Memoriul autobiografic din 1923 al lui Teodor V. Păcățian (1852-1941)*, în Ziridava, VIII, 1977, pp.245-256
Lupaș, Ioan, *Teodor V. Păcățian (28 XI 1852 – 11 II 1941)*, în Transilvania Sibiu, anul 72, martie, nr.1, 1941, pp.19-30
Petranu, Coriolan, *Bisericile de lemn din județul Arad*, Sibiu, 1927
Sigmirean, Cornel, *Teodor V.Păcățian. O viață de cărturar*, Editura Veritas, Târgu-Mureș
Vesa, Pavel, *Biserici de lemn de odinioară din județul Arad* Editura Gutenberg, Arad, 1997

Stelian Boia